YAHYÂ BİN MAÎN

Meşhûr hadîs âlimi. İsmi, Yahyâ bin Maîn bin Avn bin Ziyâd el-Bağdâdî olup, künyesi Ebû Zekeriyyâ'dır. 158 (m. 775) senesinde doğup, 233 (m. 847) târihinde 75 yaşında iken vefât etti. Kendisi Arab değildir. Abbâs el-Anberî, Yahyâ bin Maîn'e: "Yâ Ebâ Zekeriyyâ! Hangi Arablardansın?" diye sorunca, "Ben Arab değilim. Fakat onların âzâdlısıyım" diye cevap vermiştir. Yahyâ bin Maîn, İbn-i Ebî Hayseme'ye: "Ben, Hişâm bin Abdülmelik el-Emevî'den önce Horasan emîri olan, Cüneyd bin Abdurrahmân el-Mukrî'nin âzâdlısıyım" demiştir. Yahyâ bin Maîn'in aslen, Horasan taraflarında bulunan Serahs (İran'ın kuzey sınırında Merv ile Meşhed arasında) şehrinden

olduğu söylenir. Bağdâd'a 12 fersah mesafede bulunan ve Nikyâ denilen Enbâr şehrinden olduğu da bildirilir. Kaynaklar, onun Bağdadlı olduğunu ifâde eder. Bu da onun, Bağdâd'da doğup, burada yetiştiğini gösterir. Doğumu Ebû Ca'fer el-Mensûr'un hilâfetinin sonlarına rastlamaktadır. Bunu, Yahyâ bin Maîn'den Hüseyn bin Hibbân ve başkaları işitmiştir. Kaynaklarda ailesi hakkında fazla bilgi yoktur. Bir miktar babasından bahsedilmiştir. Babası, zamanın tanınmış kâtiplerinden idi. Taberistan; Rey ve çevresinin vâlisi olan Abdullah bin Mâlik'in kâtibi olarak çalıştı. Yahyâ bin Maîn babası vefât ettiğinde, 32 yaşındaydı. Yahyâ bin Maîn'e babasından çok servet kaldı. Hepsini hadîs tahsili için harcadı. Yine kaynaklar, Yahyâ bin Maîn'in bir oğlu ile bir kızının olduğunu bildirmektedir. Yahyâ bin Maîn'in vefâtı hakkında Târih-i Bağdâd'da şöyle der: Yahyâ bin Maîn Medîne-i münevvere üzerinden hacca gidip gelirdi. Son haccında, dönüşte yine Medîne-i münevvereye uğramış, burada iki veya üç gün kaldıktan sonra yola çıkmışlardı. Bir konak ileride, arkadaşlarıyla beraber kalıp, geceyi burada geçirdiler. Yahyâ bin Maîn gece rü'yâsında, gizliden gelen bir ses işitti: "Ey Ebû Zekeriyyâ! Benim civarımı terk edip de mi gidiyorsun?" diyordu. Sabah olunca, Yahyâ bin Maîn arkadaşlarına: "Siz yolunuza devam ediniz. Ben Medîne-i münevvereye dönüyorum" dedi. Medîne-i münevvereye varınca, üç gün sonra vefât etti. Hatîb el-Bağdâdî, "Sahih olan, hac dönüşünde değil, hacca giderken Medîne-i münevverede vefât ettiğidir" der. Yahyâ bin Maîn'in cenâzesi için, Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin serîri çıkarılıp, onun üzerine kondu. Herkes, "Bu cenâze, Resûlullah efendimizin hadîs-i şerîflerini toplayıp, onları zayi olmaktan koruyan, Resûlullah efendimiz söylemediği halde, yalandan hadîs uydurup, Resûlullaha (aleyhisselâm) isnâd edenlerin yalanlarını ortaya çıkaran bir zâtın cenâzesidir" diyordu. Medine vâlisi de: "Resûlullahın (aleyhisselâm) hadîs-i şerîfi husûsunda çok emîn ve güvenilir bir kimsenin cenâzesinde bulunmak istiyen gelsin" diyordu. Cenâze namazını Medîne-i münevverenin vâlisi kıldırdı. İbn-i Mübeşşir der ki: "Yahyâ bin Maîn'i gece rü'yâmda gördüm. Rabbin sana nasıl muâmelede bulundu? dedim. "Allahü teâlâ bana ihsânlarda bulundu. Beni buranın sıkıntılarından muhafaza buyurdu. Beni hûrîlerle evlendirdi. Sonra meleklere karşı beni övdü" dedi."

Yahyâ bin Maîn vefât ettiği zaman, hadîs âlimlerinden birisi, "Bu büyük âlim, hadîs ilmini de beraberinde götürdü. Her taraftan bilmediklerini öğrenmek için, herkes ona gelirlerdi" dedi.

Süleymân bin Mâbed'in Yahyâ bin Maîn hakkında söylediği kasîdenin bir kısmının ma'nâsı şöyledir:

"Yahyâ bin Maîn'in vefâtı haberini alınca bütün müslümanları büyük bir üzüntü kapladı. Herkes, onu toprağa defn ettik deyince, benim gönlüm, hüzün ve kederden parça parça oldu. Gözyaşları ma ve için için ağlamama mâni olamadım. Kendi kendime, hepimiz Allahü teâlâya döneceğiz, dedim. Allahü teâlâ için, Yahyâ bin Maîn'e ne kadar üzüldüm. O gittikten sonra, şimdi kime gidip, suâllerimizi arz edeceğiz. Vallahi o, geçip giden büyük âlimlerden sonra, onların bir yadigârı idi. O vefât edince, ilmi de beraberinde kefenine sokup götürdü. Ondan sonra şaşırıp kaldık. Sanki çobansız sürüler gibi olduk. Ey Yahyâ, gözlerimizin senin için döktüğü yaşlar, sana yetmez. Fakat, elemi ve acısı olan, ağlamakla sâdece rahatlar, biraz içini boşaltır. Yemîn ederim ki, insanlar için ölüme bir çâre yoktur. Allahü teâlânın hükmünü kimse bozamaz. Eğer, ölümden kurtulmak bir mahlûk için mümkün olsaydı, âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlullah efendimiz ölmezdi. İnsan bununla teselli buluyor. Resûlullahın âhırete teşrîfleri ndeki üzüntü daha başka idi. Ben, Yahyâ bin Maîn'in ölümüne, ilim de onunla beraber gittiği için ağlıyorum. Allahü teâlâ, Resûlullahın kabr-i şerîflerine komşu olan Bâki' kabristanındaki Yahyâ bin Maîn'in kabrini rahmet yağmurlarıyla sulasın. Ölünceye kadar Rabbinin rızâsına göre yaşadı. Herkes ondan istifâde etti. Allahü teâlâdan, kıyâmet

günü Habîbi Muhammed'i (aleyhisselâm) ona şefaatçi kılmasını dilerim."

Özellikle hadîs ilminde yüksek bir dereceye ulaşan Yahyâ bin Maîn'in, istifâde ettiği âlimler şunlardır: Abdullah bin Mübârek, Îsâ bin Yûnus, Süfyân bin Uyeyne, Muâz bin Muâz, Yahyâ bin Sa'îd el-Kattân ve daha başkaları. Ondan da Ahmed bin Hanbel, Ebû Hayseme, Züheyr bin Harb, Muhammed bin İsmail el-Buhârî, Ebû Dâvûd-es-Sitistânî gibi âlimler rivâyette bulunmuşlardır.

Yahyâ bin Maîn, Edille-i şer'iyyenin (1. Kur'ân-ı kerîm, 2. Sünnet, 3. İcma', 4. Kıyas) ikincisi olan Sünnet-i seniyyeye çok hizmet etmiştir. Resûlullaha (aleyhisselâm) âit olmıyan sözleri bulup atmak için çok çalıştı. Resûlullahın hadîs-i şerîflerini bulup öğrenmek ve onları tesbit edip derlemek için çok memleketler dolaştı. O her işittiği hadîs-i şerîfi yazardı.

Yahyâ bin Maîn, bizzat kendisi, bir rivâyete göre yüzbin, diğer bir rivâyete göre bir milyon hadîs-i şerîf yazmıştır. Yazdığı hadîs-i şerîflerin hepsini ezberlerdi. Nihâyet hadîs ilminde yüksek bir mertebe olan "Hâkim (300 binden fazla hadîs-i şerîfi râvileri ile beraber ezbere bilen)" derecesine ulaştı. Hadîs ilminde herkesin mürâ'caat ettiği bir merci durumunda idi. Kendisine ulaşan hadîs-i şerîflerin sahîh olup olmadığını ayırmakta pek mahir idi. Sened ve metin kısımları birbirine karışmış hadîs-i şerîfler kendisine getirildiği zaman, hadîs-i şerîfin sened ve metnini ayrı ayrı ve açık olarak, bu hadîs-i şerîf şöyle, şu da böyledir, diyerek okur, soranlar hayran kalırlar idi.

Âlimlerin hakkında buyurdukları:

İbn-i Hibbân (radıyallahü anh): "Yahyâ bin Maîn çok dindar, fazîlet sahibi, Resûlullah efendimizin sünnetlerini toplamak için, gece-gündüz çalışacağım diye dünyâ ile alâkasını kesmiş büyük bir âlim. Hadîs sahasında rehber, zor mes'elelerde merci (müracaat edilen) idi."

Iclî (radıyallahü anh): "Hadîs-i şerîfleri Yahyâ bin Maîn gibi bilen birisine rastlamadım. O, İbn-i Medînî, Ahmed bin Hanbel ve benzerleri ile beraber bulunmuş, hepsi de onun büyüklüğünü kabûl etmişlerdir."

İbn-i Rûmî (radıyallahü anh): "Ben, Ahmed bin Hanbel'in yanında idim. Bu sırada ona birisi geldi: "Ey Ebû Abdullah! Şu hadîs-i şerîflerde bir hatâ olup olmadığına bakıver" dedi. Ahmed bin Hanbel (radıyallahü anh) ona: "Sen Yahyâ bin Maîn'e git. O hadîs-i şerîfleri çok iyi bilir" buyurdu.

Yahyâ bin Sa'îd el-Kattân, "Bize, zamanımızda şu iki âlim gibisi gelmedi. Ahmed bin Hanbel, Yahyâ bin Maîn" dedi.

İlim için yaptığı yolculuklar: Yahyâ bin Maîn, Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) Sünnet-i seniyyesini ve mübârek sözlerini doğru olarak bulup öğrenmeyi küçüklüğünden beri çok arzu ediyordu. Bunun için ilk yolculuğu Kûfe'ye oldu. Sonra Basra'ya gitti. Yirmidört yaşında iken, yürüyerek hacca gitti. Hicaz'ın dînî yönden önemi ve her taraftan gelen büyük âlimlerle görüşüp, onlardan istifâde ve ilim alma imkânı olduğu için, hacca çok defalar gitti. Bu mukaddes yerleri sık sık ziyâret etti. Hattâ, vefâtı da Medîne-i münevverede oldu. Otuzdört yaşında Yemen'e gidip, oradaki meşhûr âlimlerden faydalandı. Daha sonra Tebrîz, Rey, Şam ve Mısır'ı dolaştı. Bütün bunlar, Allahü teâlânın rızâsı için ve Resûlullah efendimizin Sünnet-i seniyyesini, doğru ve sağlam olarak öğrenip derlemek ve toplamak içindi. Böylece, sonraki asırda gelenlere, büyük bir miras bırakmış oluyordu.

Ehl-i sünnet akîdesi ile alâkalı ba'zı sözleri:

Birisi gelip, Yahyâ bin Maîn'e: "Ey Ebû Zekeriyyâ! Ne dersin, kıyâmet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordu. Yahyâ (radıyallahü anh), "Evet, göreceğiz" cevâbını verdi. O şahıs: "Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde: "Hiçbir göz O'nu ihata ve idrâk edemez. Fakat O (ilmiyle) bütün gözleri (varlıkları) ihata eder. O bütün incelikleri bilir, her şeyden haberdardır" (En'âm-103)

buyuruyor, buna ne dersin?” deyince, Yahyâ (radıyallahü anh): “Bu görme, dünyâda olmaz. Fakat âhırette Allahü teâlâ görülecektir. (Allahü teâlânın âhırette görüleceğine inanırız, fakat nasıl görüleceğini düşünmeyiz) buyurdu.

O, Hazreti Ebû Bekr, Hazreti Ömer, Hazreti Osman’a (r.anhüm) dil uzatanlara karşı: Resûlullah efendimizden (aleyhisselâm) sonra, bu ümmetin en üstünü Ebû Bekr (radıyallahü anh), sonra Ömer (radıyallahü anh), sonra Hazreti Osman, sonra Hazreti Ali’dir, derdi.

Kur’ân-ı kerîm’e mahlûktur, diyen Ehl-i bid’at ve dalâletten olan Mu’tezile’ye karşı da: “Kur’ân-ı kerîm, Allahü teâlânın kelâmıdır. Mahlûk değildir” demiştir.

Zühdü, takvâsı, kerâmeti ve şefkati: Yahyâ bin Maîn, dünyâya kıymet vermezdi. Hayatını tamamen ilme vermişti. Aslında o, dünyâda çok müreffeh bir hayat yaşıyabilirdi. Çünkü, babası ona çok servet bırakmıştı. Fakat, o bu serveti, Resûlullâhın Sünnet-i seniyyesine hizmet için harcamış, o kadar ki, ayakkabı alıp giyecek parası kalmamıştı.

Hüseyn bin Muhammed bin Abdurrahmân anlatır: Yahyâ bin Maîn, Fudayl bin Iyâd’ın “Eğer bütün aradakiler bir misli ile beraber o kâfirlerin olsa, kıyâmet günü azâbın kötülüğünden kurtulmak için onu mutlaka feda ederlerdi” âyet-i kerîmesinin devamı olan “Artık zannetmedikleri bir azâb Allahü teâlâ tarafından onlar için meydana çıkmıştır.” (Zümer-47) kısmı hakkında “Onlar, hasenat (iyilikler) zannettikleri amellerini gösterirler. Fakat, onlar bu amellerinin, hasenat değil, seyyiât (kötülük) olduğunu görürler” şeklindeki açıklamasını bana anlatırken, ağladığını gördüm” demiştir.

Yahyâ bin Maîn (radıyallahü anh) arkadaşlarıyla Mısır’ın köylerinden birisinde bulunuyordu. Yanlarında yiyecek bir şey bulunmadığı gibi, satın alacak paraları da yoktu. Akşamı bu hâlde geçirdiler. Sabahladıkları zaman, bir de ne görsünler, karşılarında bir tepsi dolusu kızarmış balık var. Orada kimseler de yoktu. Arkadaşları durumu Yahyâ bin Maîn’e arz etti. Yahyâ bin Maîn onlara, “Onu paylaşın ve yiyin. Bu Allahü teâlânın size gönderdiği bir rızıktır” dedi.

Kitâb-üt-târih’inde bildirdiği hadîs-i şeriflerden ba’zıları: Ümmü Ferve rivâyet etti. Resûlullaha (aleyhisselâm) en fazîletli amel nedir? diye sorulduğunda “İlk vaktinde kılınan namazdır” buyurdular.

Ebû Sa’îd el-Hudrî bildirdi. Resûlullah (aleyhisselâm) yemek yemeyi bitirdiği zaman, “Elhamdü lillâhillezî et’amenâ ve sekânâ ve ce’alenâ mine’l-müslimin: (Bizi doyuran, susuzluğumuzu gideren ve bizi müslüman kılan Allahü teâlâya hamd olsun)” buyururlardı.

İbn-i Abbâs (radıyallahü anh) Peygamber efendimizin, yemeğe üflemeyi yasakladığını, bildirmiştir.

Ebû Hüreyre (radıyallahü anh) rivâyet etti. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Allahü teâlâ şöyle buyurdu: Kibriya ridâm, azamet izârım mesabesindedir. Bu husûsta bana ortaklık etmek istiyenleri Cehenneme atarım.”

Sa’îd bin Müseyyib rivâyet etti: Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Allahü teâlâya îmândan sonra, aklın başı, insanlara müdâra yapmaktır” (Müdâra; dîni korumak için, dünyalık vermek.) Müdâra ederken tatlı dilli ve güler yüzlü olmak lâzımdır.

Abdullah bin Amr (radıyallahü anh) rivâyet etti. Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Babasını râzı eden, Allahü teâlâyı râzı etmiş olur. Babasını râzı etmiyen, Allahü teâlâyı râzı etmemiş olur.”

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Pişman olmak, nedamet getirmek, tövbedir.”

İbn-i Ömer (radıyallahü anh) rivâyet etti: Resûlullah efendimize birisi gelerek “Yâ Resûlallah! Gecenin hangi kısmında duâ daha makbûl olur?” diye sordu. Resûlullah (

aleyhisselâm) da,“Gecenin son üçte birinde yapılan duâ” buyurdu.

Enes bin Mâlik bildirdi. Resûlullah efendimiz buyurdu ki: “Kâfir bile olsa, mazlûmun duâsından sakınınız. Çünkü, onun duâsı için, Allahü teâlânın katında perde yoktur.”

Ebü’l-Ahvas rivâyet etti. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Kur’ân-ı kerîmi okuyunuz. Çünkü, Allahü teâlâ size, onu okuduğunuz için sevâb verir.”

Ebû Ümâme (radıyallahü anh) rivâyet etti. Resûlullah efendimiz buyurdu ki: “Ne mutlu beni görüp, sonra bana îmân edene. Ne mutlu beni görmeyip de, bana îmân edene.” (Resûlullah efendimiz bunu yedi kere tekrar ettiler.)

Yahyâ bin Maîn’in bildirdiği başka bir hadîs-i şerîf: “On şey sünnettir! Bıyığı kısaltmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, mazmaza, istinşak, tırnak kesmek, ayak parmaklarını yıkamak, koltuk altını temizlemek, kasıkları temizlemek, su ile istincâdır.”

Yahyâ bin Maîn (radıyallahü anh) buyurdu ki:

“Mal, helâlden de olsa, haramdan da olsa mutlaka gider. Fakat, haramdan elde edilmiş ise, geriye günahları kalır.”

“Allahü teâlâdan korkan takvâ sahipleri için, korkulacak bir şey yoktur. Çünkü, onların yemeleri ve içmeleri hep güzel, temiz ve helâldir.”

“Biz, uzun bir hayat yaşamayı arzu ediyoruz. Halbuki, günlerimiz, nefeslerimizle, göz açıp kapamalarımızla akıp gidiyor.”

“Kişinin alınteri ile, bileğinin kuvveti ile kazanması ve konuşurken, sözünün güzel olması ne güzeldir.”

Eserlerinden ba’zıları:

1. Et-Târih ve’l-ilel: Hadîs ricali hakkındadır, matbûdur. 2. Ma’rifet-ür-ricâl. 3. Künyeler ve isimler Bunun bir cildi Riyâd Üniversitesi’ndedir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 268

2) El-A’lâm cild-8, sh. 172

3) Tehzîb-üt-tehzîb cild-11, sh. 280

4) Tehzîb-ül-esmâ ve’l-luga cild-2, sh. 156

5) Vefeyât-ül-a’yân cild-5, sh. 139

6) Târîh-i Bağdâd cild-14, sh. 177

7) Tabakât-ı Hanâbile cild-1, sh. 268

8) Tezkiret-ül-huffâz cild-2, sh. 429

9) Mir’ât-ül-cinân cild-1, sh. 79

10) Mîzân-ül-i’tidâl cild-4, sh. 410

11) Kitâb-üt-târih (Mukaddime)